

УДК 811.111

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Паничок Т.Я.

Тернопільський національний економічний університет

У статті розглядаються основні проблеми міжкультурної комунікації. Автор аналізує процес формування міжкультурної комунікації у процесі викладання німецької мови у вищих навчальних закладах. Центральне місце в педагогічному процесі має зайняти формування здатності до участі в міжкультурному спілкуванні. Адекватна мовленнєва поведінка в будь-якому професійному форматі вимагає освоєння звичаїв, національного менталітету країни мови, що вивчається. Все це вимагає якісно нового підходу до викладання іноземної мови.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, викладання німецької мови, іншомовне спілкування, професійна іншомовна комунікативна компетентність, методи навчання.

Постановка проблеми. В останні роки соціальні, політичні та економічні потрясіння світового масштабу призвели до небувалої міграції народів, їх переселенню. Науково-технічний прогрес і зусилля значної частини людства відкривають все нові можливості, види і форми спілкування, головною умовою ефективності яких є взаєморозуміння, діалог культур, терпимість і повагу до культури партнерів по комунікації. В умовах посилення міжнародних економічних відносин майбутнім фахівцям вкрай важливо набути досвід міжкультурної комунікації, що забезпечує їм конкурентоспроможність на світовому ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх десятиліть проблема навчання міжкультурного спілкування посіла вагоме місце в науково-методичних дослідженнях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених (Н. Ф. Бориско, Н. Д. Гальскова, Л. П. Голованчук, А. Й. Гордєєва, О. О. Коломінова, О. Л. Красковська, Ю. І. Пасов, В. В. Сафонова, Н. К. Склярєнко, С. Г. Тер-Мінасова, В. П. Фурманова, D. Buttjes, Н. В. Buscha, М. Вурам, Ju. Istjagin, С. Kramch, J. Roche та ін.). Поняття міжкультурної комунікації набуло особливого поширення у німецькомовному просторі. Крум та Вірлакер тлумачать явище міжкультурної комунікації таким чином: існують відмінні одна від одної культури; культура та комунікація тісно пов'язані; елементи культуральності знаходять своє відображення у комунікації; схожі культури полегшують комунікацію, а різні – ускладнюють; причетність до певної культури припускає специфічність комунікації [2, с. 18]. Сучасні українські вчені П. Донець, Т. Комарницька, П. Осипов досліджують проблеми міжкультурного спілкування. Є. М. Верещакін, В. П. Костомаров, В. В. Воробйов у своїх працях наголошували на тому, що, вивчаючи іноземну мову, потрібно звертати увагу на вивчення культурних особливостей країни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З-поміж численних наукових досліджень міжкультурної комунікації недостатньо уваги приділяється питанню методики формування міжкультурного спілкування на заняттях з викладання німецької мови у вищих навчальних закладах; труднощів, які виникають у процесі навчання та шляхів їх подолання.

Метою статті є розглянути методи формування міжкультурної комунікації у процесі викладання

німецької мови та проаналізувати шляхи подолання труднощів, які виникають в процесі вивчення німецької мови та перешкоджають правильному формуванню міжкультурної комунікації.

Відповідно до мети визначено завдання дослідження: з'ясувати сутність головних методів формування міжкультурної комунікації у процесі викладання німецької мови, розглянути основні особливості німецької граматики, що призводять до труднощів у формуванні міжкультурної комунікації; визначити найефективніші методи формування іншомовної комунікативної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Процес навчання іноземної мови характеризується тим, що не тільки надає знання та формує вміння і навички, а й впливає на формування особистості, здібностей людини до іншомовного спілкування на міжкультурному рівні. Кінцевою метою навчання іноземної мови є необхідність формування у студентів комунікативної компетентності. Комунікативна компетентність означає такий рівень володіння іноземною мовою, який би забезпечував студентам можливість вільного спілкування.

На сьогоднішньому етапі розвитку методики викладання іноземних мов виникає необхідність і потреба посилити соціокультурний компонент комунікативної компетентності. І це абсолютно виправданно. Вивчаючи іноземну мову, студенти долучаються до іншої культури, викладання мов – це завжди міжкультурне спілкування. Г.В. Колшанській відзначав, що включення в навчання іноземним мовам країнознавчих елементів, культурологічних відомостей, реалій і т.д. пов'язано не з прагненням надати навчальному процесу цікавість, а з внутрішньою необхідністю самого процесу навчання [4, с. 71]. Студенти повинні оволодіти вміннями міжкультурної компетентності, оволодіти вміннями вести бесіду в рамках діалогу культур. «Процес придбання учнями особистого досвіду спілкування іноземною мовою вимагає створення ситуацій практичного використання мови як інструменту міжкультурного пізнання і взаємодії» [4, с. 89].

Міжкультурна компетентність розуміється як частина комунікативної компетентності особистості, що вивчає іноземну мову. Справедливою є думка, що міжкультурна компетентність як би «пронизує» всі складові частини комунікативної компетентності, є їх фоном [1, с. 137]. Таким чином, термін «міжкультурна комунікація», який об'єднує терміни

«міжкультурна компетенція» і «комунікативна компетенція» в єдине ціле, означає «спілкування людей, що представляють різні культури» [6], при цьому партнери по спілкуванню усвідомлюють той факт, що кожен з них є «іншим» і кожен сприймає по іншому «чужорідність» партнера [7].

Міжкультурний аспект повинен стати змістом комунікативної компетенції, основним орієнтиром для формування комунікативної лінгвістичної компетенції. Уміння спілкуватися в рамках діалогу культури вимагає наявності у студентів багатьох важливих умінь: вміння ставити себе на місце інших, вміння виявляти ініціативу на встановлення міжкультурного контакту, вміння прогнозувати і розпізнавати соціокультурні прогалини, що ведуть до нерозуміння, вміння приймати на себе відповідальність за усунення всілякого крос-культурного непорозуміння, вміння виявляти дипломатичність з метою підтримки діалогу культур в душі миру, вміння самонавчатися функціонувати самостійно в полікультурному світі, використовуючи соціокультурні стратегії [3].

Такий рівень володіння іноземною мовою, напевно, можна вважати ідеальним. Звичайно, до ідеалу слід постійно прагнути. Але ті, хто реально підходить до процесу навчання студентів іноземним мовам, обов'язково побачить, наскільки цей ідеальний рівень далеко від можливостей студентів. Особливо якщо мова йде про навчання важкого з граматичної точки зору німецької мови. Аналіз німецької граматичної системи дозволяє виділити ряд особливостей, що пояснюють, чому україномовним студентам нелегко вивчати німецьку мову.

Слід зазначити унікально-нормативний характер багатьох граматичних явищ німецької мови, високий ступінь морфологічної диференційованості, постійне поєднання морфологічного і синтаксичного, наявність кількісно вагомих граматичних явищ, що вміщають в одній словоформи морфологічно і синтаксично релевантні компоненти, часте утворення в пропозиціях дієслівної рамочної конструкції, обов'язкову вербальну присутність присудка і номінальності.

У німецькій мові практично всі граматичні явища є унікально-нормативними. Наприклад, нормативне відмінювання німецьких іменників ускладнюється унікальністю категорії роду іменників і типу відмінювання. Вживання часових дієслівних форм нормативно, але воно ускладнюється засвоєнням трьох основних форм сильних дієслів; унікальний також сам факт належності німецьких дієслів до групи слабких або сильних і т.д.

У німецькій граматиці навіть нормативна зміна морфологічних форм граматичних явищ представляє труднощі для студентів, так як число цих форм для кожного граматичного явища досить значно. Морфологічна диференційованість граматичних явищ німецької мови, що володіють унікально-нормативним характером, наочно демонструє, що навіть нормативний компонент у них ускладнений, що серйозно ускладнює процес засвоєння їх граматичної системи.

При побудові висловлювань на німецькій мові студентам доводиться постійно співвідносити форми одного граматичного явища з формами іншого. в одній словоформи морфологічно і синтаксично релевантні компоненти [3].

До особливих граматичних явищ німецької мови належать дієслова з відокремлюваними префіксами і зворотні дієслова. Ці групи німецьких дієслів, вважаються комунікативно-цінним граматичним матеріалом, широко вживаним в розмовній мові, в категорійній залежності від цих слів знаходиться велика кількість лексичних одиниць; морфологічні і деякі синтаксичні особливості цих граматичних явищ не виходять за рамки одного слова. Особливими є варіанти розміщення в реченні відокремлюваного префікса (окремо від основи або разом з нею: *Stehst du jeden Morgen früh auf? Wann sollen wir wir aufstehen?*). Синтаксичною особливістю зворотних дієслів є співвідношення між дієсловом і зворотним займенником, що веде до обов'язкового вживання мінімум двох слів в рамках дієслова-присудка в реченні (*Wo befindet sich deine Schule?*) [3].

Велика кількість різноманітних дієслівних рамок в німецькій мові серйозно ускладнює процес побудови студентами висловлювань, так як кожна рамкова конструкція вимагає особливого місця другорядних членів речення, що не є типовим для української мови: «Ти вмієш грати на піаніно?» «*Kannst du Klavier spielen?*».

Широке поширення аналітичних форм граматичних явищ німецької граматики також є фактором, що значно ускладнює процес навчання студентів німецької мови, так як при граматичному оформленні своїх висловлювань вони повинні пам'ятати про утворення форм і про розміщення членів речення.

Сталі конструкції речення в німецькій мові є не типовими для української граматики, а отже, також представляють значні труднощі для україномовних студентів.

Труднощі граматичної системи німецької мови призводять до того, що вона вимагає багато часу на її засвоєння. Не можна при цьому очікувати швидкого і легкого засвоєння кожного важкого граматичного явища, навіть якщо зміст відповідає всім сучасним науковим вимогам і представляє інтерес для студентів. Але в той же час іншомовна граMATика вивчається з метою навчання спілкуватися іноземною мовою. Отже, потрібно прагнути забезпечити можливість використання в розмові важкого граматичного матеріалу німецької мови. Причому, чим важче іншомовна граMATика, тим більше граматичних завдань слід використовувати в навчанні. Таким чином, доцільно більше уваги приділяти створенню умов для вживання студентами граматичних явищ німецької мови в комунікативній діяльності [6].

Справедливою є думка, що на всіх етапах навчання вправи для розвитку усного мовлення повинні бути спрямовані на прищеплення студентам уміння вести бесіду і висловлюватися максимально вільно, і різнобічно в межах пройденого матеріалу; що вправи для розвитку усного мовлення повинні бути по можливості інформативними. Для навчання реальному спілкуванню на іноземній мові необхідно забезпечити мовленнєву активність студентів [5, с. 108].

Дійсно ефективними можуть стати мовленнєві вправи, якщо вони активізують фантазію учнів. Завдання за типом «Уявіть собі, що...» можуть виявитися не менш корисними для засвоєння іншомовного мовленнєвого матеріалу, ніж реально-

комунікативні вправи, в яких учні повідомляють, наприклад, про події свого життя.

Якщо розглядати реальну комунікацію іноземною мовою як спілкування, що виникає на основі якоїсь ситуації в даний, конкретний момент часу, то справи корисним на занятті іноземної мови може бути спілкування вчителя і студентів, а також студентів між собою щодо певної ситуації. Такі бесіди, як правило, виникають спонтанно, їх не можна заздалегідь передбачити. Дуже складно організувати на заняттях іноземної мови природне (реальне) спілкування студентів, що пов'язане з їх повсякденним життям, так як учням хочеться обговорювати лише те, що їх

цікавить, що пов'язано безпосередньо з їх проблемами, проте обговорювати все це вони будуть на рідній мові, а не на іноземній. І тут потрібно докласти великі зусилля, щоб організувати таке обговорення на іноземній мові [6].

Висновки і пропозиції. Крім проблем з лексико-фразеологічної сполучуваністю слів існує конфлікт між культурами різних народів. Вивчення потребують не лише граматичні та лексичні явища, а й обряди, звичаї, традиції та культура країни, мова якої вивчається. Опанувавши всі аспекти вивчення іноземної мови, можна стверджувати про успішне формування міжкультурної комунікації.

Список літератури:

1. Аксонова В. І. Міжкультурна комунікація як атрибут соціокультурної життєдіяльності суспільства [Електронний ресурс] / В. І. Аксонова // Гуманітарний вісник ЗДІА. – № 45, Філософія. – Кіровоград: Державна льотна академія України, 2011. – С. 128–140. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_45_128.pdf
2. Боднар А. Я., Верещагіна Т. О. Проблема міжкультурної комунікації у викладанні іноземної мови у ВНЗ / А. Я. Боднар, Т. О. Верещагіна. Наукові записки. Т. 71: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 15–19 / Нац. ун-т «Кієво-Могилянська академія»; [редкол. тем. вип.: А. М. Гірник ... та ін.; упоряд. М. О. Голубева]. – К.: Кієво-Могилянська академія, 2007 – 79 с.
3. Ваулина Л. Межкультурная коммуникация в немецком вузе / [Електронний ресурс] / Л. Ваулина // Вестник Костромского государственного университета. Серия: Педагогика. Психология. Социокінетика. – 2014. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhkulturnaya-kommunikatsiya-v-nemetskom-vuze/> [Електронний ресурс]
4. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке / Г. В. Колшанский // М.: Наука, 1990. – 108 с.
5. Козак А. Міжкультурна комунікація в контексті діалогу культур [Електронний ресурс] / А. Козак // Наукові записки. – Серія: філологічні науки. – Вип. 118. – Луцьк. – С. 106–109. – Режим доступу: <http://esnuir.eunu.edu.ua/bitstream/123456789/3429/3/kozak.pdf>
6. Нагірний Л. Особливості формування іншомовної комунікативної компетенції студентів [Електронний ресурс] / Любомир Нагірний // 2012 – Режим доступу: http://www.chnu.edu.ua/res/chnu.edu.ua/period_vudannia/web13/pdf/2012_1/Liubomyr_Nahirnyi.pdf
7. Сулейменова О. Я., Еленова А. К., Лозенко И. В. Межкультурная коммуникация на немецком языке в медицинском вузе / [Електронний ресурс] / О. Я. Сулейменова, А. К. Еленова, И. В. Лозенко // Вестник КазНМУ – Режим доступу: <https://kaznmu.kz/press/2012/09/19/mezhkulturnaya-kommunikatsiya-na-nemec/>

Паничок Т.Я.

Тернопольский национальный экономический университет

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В статье рассматриваются основные проблемы межкультурной коммуникации. Автор анализирует процесс формирования межкультурной коммуникации в процессе преподавания немецкого языка в высших учебных заведениях. Центральное место в педагогическом процессе имеет занятии формирования способности к участию в межкультурном общении. Адекватная речевое поведение в любом профессиональном формате требует Освоение привычек, национального менталитета страны языка, что вивчається. Все это требует качественно нового подхода к преподаванию иностранного языка.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, преподавание немецкого языка, иноязычное общение, профессиональная иноязычная коммуникативная компетентность, методы обучения.

Panichok T.Ya.

Ternopil National Economic University

PECULIARITIES OF FORMING INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE TEACHING PROCESS OF THE GERMAN LANGUAGE

Summary

The article examines the main problems of intercultural communication. The author analyzes the process of formation of intercultural communication in the process of teaching the German language in higher educational institutions. Central to the pedagogical process is the employment of the formation of the ability to participate in intercultural communication. Adequate speech behavior in any professional format requires the mastering of *zvichiv*, the national mentality of the country of the language, that *vivchaetsya*. All this requires a qualitatively new approach to the teaching of a foreign language.

Keywords: intercultural communication, teaching of the German language, foreign language communication, professional foreign language communicative competence, teaching methods.